

Román podle
skutečného
příběhu

TATÉR

Z

OSVĚTIMI

HEATHER MORRISOVÁ

Tatér z Osvětimi

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.bizbooks.cz
www.albatrosmedia.cz

Bizbooks®

Heather Morrisová
Tatér z Osvětimi – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

HEATHER MORRISOVÁ

TATÉR
Z
OSVĚTIMI

BizBooks
Brno 2018

*Na památku Lalea Sokolova.
Děkuji Vám, že jste mi svěřil svůj a Gitin příběh,
abych jej mohla vyprávět.*

ŘEKLI O KNIZE

Jedinečný příběh jednoho jedinečného života a jeho velké lásky. Heather Morrisová pečlivě popisuje putování jednoho muže těmi nejhoršími místy v té nejstrašnější době, jakou svět poznal. Popisuje příběh, v němž se silná vůle, urputná houževnatost – a dokonce i štěstí a příznivé náhody –, ale také pevná naděje i snění zázračně promění v dlouhý a vážený život. Její Lale promlouvá zvuknými slovy Viktora Frankla: „Člověk může být spasen láskou a v lásce.“

Ashley Hayová, autorka knih *A Hundred Small Lessons*,
The Railwayman's Wife a *The Body in the Clouds*

Tatér z Osvětími je jedinečný dokument, který přichází po téměř sedmdesáti letech od událostí, které popisuje. Připomíná nám, kolik příběhů zůstane navždy nevyřčeno. Připomíná nám, že každý z nepředstavitelně obrovského počtu obětí holocaustu má svůj vlastní příběh. A tento příběh je jedinečný, dokonce i ve srovnání s ostatními příběhy z holocaustu – svými nečekanými zvraty i tím, jak je vyrovnaný a povznášející. A také tím, jakým způsobem prezentuje nejděsivější události v dějinách lidstva. Heather Morrisová vypráví Laleův příběh důstojně a zdrženlivě. Nechce, aby jej rušil její hlas, a také nedovolí, aby milostný příběh převládl nad tím důležitějším: ztrátou domova, utrpením a přežitím. Je to příběh o tom, že vedle sebe mohou existovat extrémní lidského chování: promyšlená brutalita i impulzivní a nesobecká láska. Věřím, že se nenajde čtenář, jenž by se vyprávěním nenechal pohltit, jenž by nežasl, jenž by nebyl dojat. Knihu doporučuji bez výjimky každému. Tomu, kdo už četl stovky příběhů z holocaustu, i tomu, kdo dosud nezná žádný.

Graeme Simsion – autor knih *The Rosie Project*, *The Rosie Effect*, *The Best of Adam Sharp* a *Two Steps Forward*

PROLOG

Lale nezvedl oči. Jen sáhl po papírku, který mu podávala nějaká dívka. Těch pět čísel měl přenést na její předloktí. Číslo už měla, ale vybledlo. Do kůže jí vbodl jehlu a udělal trojku. Snažil se být jemný. Vyteklo trochu krve. Jehla však nezajela dost hluboko, musel číslici ještě obtáhnout. Lale věděl, že ji to bolí, přesto neuhýbala ani nesykala. *Varovali ji. Nic neřkej, nic nedělej.* Setřel krev a do ran vpravil zelenou barvu.

„Pospěš si!“ zašeptal Pegan.

Laleovi to trvalo příliš dlouho. Tetovat muže je jedna věc, ale znesvěcovat dívčí tělo bylo strašlivé. Lale vzhlédl a spatřil muže v bílém, který pomalu kráčet k řadě dívek. Občas se u některé z vyděšených mladých žen zastavil a prohlížel její tvář a tělo. Pak došel až k Laleovi. Lale držel dívčinu paži co možná nejněžněji. Muž v bílém ale uchopil dívku za bradu a prudce jí hlavou otočil doprava a doleva. Lale spatřil v dívčinych očích děs. Pohybovala rty, jako kdyby se snažila něco říct. Lale jí pevně stiskl paži, aby ji umlčel. Podívala se na něj a on jí naznačil: „*Pst.*“ Muž v bílém dívku pustil a odkráčel.

„Výborně,“ zašeptal Lale a chystal se vytetovat zbývající čísla – 4 9 0 2. Když skončil, podržel její paži ještě chvíli a znovu jí

pohlédl do očí. Na své tváři vynutil nepatrný úsměv. Ona odpověděla úsměvem ještě slabším. Její oči však před ním tančily. Díval se do nich a jeho srdce se poprvé rozbušilo v pevném rytmu. Tepalo tak silně, až měl pocit, že mu vyskočí z hrudi. Lale sklopil oči k zemi a ovládl se. Někdo mu podal další papírek.

„Dělej, Lale!“ šeptal Pepan naléhavě.

Když Lale znovu zvedl oči, dívka už byla pryč.

KAPITOLA 1

DUBEN 1942

Laleův vlak pádil krajem. Lale stál s hlavou vztyčenou a myslel na své. Bylo mu čtyřiaadvacet. Nezajímalo ho, kdo je ten muž za ním, který si občas opřel hlavu o jeho rameno. Lale ho neodstrkoval. Byl to jen jeden z bezpočtu mladých mužů nacpaných do vagónů, které jindy sloužily k přepravě dobytka. Lale nevěděl, kam je vezou, proto se oblékl jako obvykle: vzal si vyžehlený oblek, čistou bílou košili a kravatu. *Vždycky se oblékej tak, abys udělal dojem.*

Pokusil se odhadnout rozměry vagónu. Byl asi dva a půl metru široký. Ale délku Lale posoudit nedokázal, neviděl na konec. Zkusil tedy spočítat, kolik lidí s ním jede. Ale těch hlav, které se tu vystrčily a pak zase zmizely, bylo tolik, že to nakonec vzdal. Také nevěděl, kolik vagónů lokomotiva táhne. Bolela ho záda a nohy. Svědil ho obličej. Strniště na tváři mu připomnělo, že od chvíle, kdy je naložili do vlaku, se už dva dny neholil. Cítil se stále bezvýznamnější.

Když s ním někdo zkusil zapříst hovor, Lale mu odpověděl povzbudivými slovy. Snažil se zvrátit strach v naději. *Jsme sice ve sračkách, ale nesmíme se v nich utopit. Za takové vystupování*

a řeči se však dočkal spíše urážlivých poznámek. Obviňování, že je něco lepšího. „A teď vidíš, jak jsi dopadl.“ Snažil se taková slova nevnímat a bodavé pohledy odrážel úsměvem. *Komu se to snažím namlouvat? Vždyť mám úplně stejný strach jako oni.*

Nějaký mladík se na Lalea podíval a protlačil se k němu. Někdo do něj přitom tvrdě vrazil. *Máš jenom takový prostor, jaký si uděláš.*

„Jak můžeš být tak klidný?“ zeptal se ho mladík. „Oni měli pušky. Ti parchanti na nás mířili puškami a přinutili nás vlézt do toho... Do tohohle dobytčáku.“

Lale se na něj usmál: „To jsem taky nečekal.“

„Kam myslíš, že nás vezou?“

„Na tom nezáleží. Hlavně si pamatuj, že tu jsme proto, aby naše rodiny doma byly v bezpečí.“

„Ale co když...“

„Žádné ,co když‘. Já nic nevím, ty nic nevíš, nikdo z nás nic neví. Tak budeme dělat, co nám řekli.“

„A co kdybychom to zkusili? Až zastavíme, vrhneme se na ně. Je nás mnohem víc.“ Mladíkovu bledou tvář zbrzdila potlačovaná agresivita a rukama zařatýma v pěst dojemně zaboxoval Laleovi před očima.

„My máme pěsti, oni mají pušky. Kdo si myslíš, že by vyhrál?“

Mladík zase zmlkl. Ramenem se Laleovi opřel o prsa. Lale z jeho vlasů ucítil olej a pot. Mladíkovy ruce bezvládně klesly k bokům. „Jsem Aron,“ řekl.

„Lale.“

Muži stojící poblíž jejich rozhovor chvíli s nataženými krky poslouchali, pak ale znovu upadli do mlčenlivého snění,

ponořili se do hlubin vlastních myšlenek. To, co měli všichni společné, byl strach. A mládí. A víra. Lale se snažil nepřemýšlet o tom, co je může čekat. Bylo mu řečeno, že je vezou na práci pro Němce, a to měl v úmyslu dělat. Myslel na rodinu, která zůstala doma. *V bezpečí.* Obětoval se, avšak nelitoval toho. Vždycky by to udělal znovu, jen aby jeho milovaná rodina zůstala pohromadě doma.

Zhruba každou hodinu se na něj někdo obrátil s podobnými otázkami. Lalea to začalo unavovat, a tak už jen odpovídal: „Počkáme a uvidíme.“ Nechápal, proč se kdekdo s takovými otázkami obrací právě na něj. Nic zvláštního nevěděl. Ano, měl na sobě oblek s kravatou, ale to bylo to jediné, čím se lišil od ostatních. *Všichni jsme na jedné, stejné, svinské lodi.*

V nacpaném vagónu si nemohl nikdo sednout, natož lehnout. Záchod nahrazovaly dva kbelíky. Když se naplnily, mezi muži vypukla strkanice, každý se chtěl od toho smradu dostat co nejdál. Pak se kbelíky převrátily a jejich obsah se vyliil. Lale si držel kufr, doufal, že penězi a šatstvem, které v něm má, by se mohl vykoupit, uniknout od toho, kam je vezou, nebo si alespoň zajistit bezpečnou práci. *Třeba se tam najde něco, při čem bych mohl využít jazyky.*

Byl rád, když se mu podařilo dostat k boční stěně vagónu. Mezírkami mezi prkny občas zahlédl střípek ubíhající krajiny. A mohl se také trochu nadechnout čerstvého vzduchu, takže potlačil sílíci nevolnost. Bylo sice jaro, ale celé dny přšelo a obloha byla zamračená. Občas minuli nějakou louku zářící jarními květy a Lale se v duchu usmál. Květiny. Matka ho od dětství učila, že ženy mají květiny rády. Kdy zase bude moci dát nějaké dívce

květiny? Díval se na louky, pestré barvy se mu míhaly před očima. Pole vlčích máků. Šarlatová plocha ve vánku tančila. Slíbil si, že příště, až bude chtít někomu dát květiny, natrhá je sám. Nikdy si neuvědomil, že divokých květin může být tolik. Matka v zahradě květiny pěstovala, ale nikdy je netrhala a nedávala do vázy. V duchu si začal sepisovat seznam toho, co udělá, „až se vrátím domů“.

Zase nějaká pranice. Šarvátka. Křik. Lale neviděl, co se děje, ale cítil, jak se těla kroutí a tlačí. Náhle nastalo ticho. A z šera se ozvalo: „Tys ho zabil.“

„Má kliku, parchant,“ zamumlal někdo.

Ubohý parchant.

Můj život by v téhle díře neměl skončit.

•

Vlak cestou mnohokrát zastavil, někdy na pár minut, někdy na dlouhé hodiny, ale vždy mimo město nebo vesnici. Když projížděli nádražím, Lale tu a tam zahlédl ceduli. Ostrava. Věděl, že město leží blízko československo-polské hranice. Nápis Pszczy-na mu potvrdil, že opravdu míří do Polska. Otázkou však bylo, kam dojedou. Lale po většinu cesty vzpomínal na život v Bratislavě. Na svou práci, na svůj byt, na své přátele – a především na přítelkyně.

Potom vlak znovu zastavil. Byla černočerná tma. Měsíc a hvězdy se schovávaly za mraky. Je snad tma předzvěstí jejich budoucnosti? *Je to tak, jak to je. Je to takové, jak to právě teď vidím, hmatám, slyším a čichám.* Kolem sebe viděl jenom muže jako byl on sám – mladé, na cestě do neznáma. Slyšel kručení prázdných žaludků a sípání vyschlých hrdel. Cítil výkaly a pach

dlouho nemytých těl. Muži ve vagónu mohli jenom stát a navzájem se o sebe opírat, nemuseli a ani nemohli si hledat místo, kde by ulehli. Na Laleových ramenou spočívala nejedna hlava.

Od konce vlaku se ozvaly nějaké zvuky, postupně se přibližovaly. Ti muži tam už toho měli dost a chtěli utéct. Dunění těl vrážejících do dřevěných stěn vagónu a rány, zcela jistě údery kbelíkem, všechny probudily. Brzy burácely všechny vagóny, muži na ně útočili zevnitř.

„Pomoz nám ven!“ křikl na Lalea mohutný muž, který tvrdě vrážel do stěny.

„Neplýtvej energií,“ odpověděl mu Lale. „Kdyby šlo ty stěny prorazit, myslíš, že by to už neudělaly krávy?“

Někteří muži se přestali snažit a vztekle se na Lalea podívali.

Přemýšleli o tom, co řekl. Vlak se znovu rozjel, pomalu, namáhavě. Ti, kteří veleli, se možná domnívali, že jízda neklid utiší. Vagóny ztichly. A Lale zavřel oči.

•

Když se Lale dozvěděl, že shromažďují židy z menších měst a odvázejí je na práci pro Němce, vrátil se domů, k rodičům, do slovenských Kropáč. Věděl, že židé už nesmějí pracovat a že jim byly zkonfiskovány firmy. Skoro čtyři týdny pomáhal v domě, s otcem a bratrem leccos opravili, udělali nové postele pro své malé synovce, kteří už vyrostli z kolébek. Jeho sestra jako jediná z rodiny vydělávala, byla švadlenou. Do práce a z práce musela chodit tajně, před svítáním a po setmění. Její šéf byl ochoten to riskovat, protože byla nejlepší z jeho zaměstnanců.

Jednou večer přinesla domů plakát, který měl její šéf vylepit do výlohy. Na plakátu stálo, že každá židovská rodina musí své

dítě ve věku osmnácti let a starší poskytnout německé vládě na práci. Říkalo se, že to, co se děje v jiných městech, přijde i do Krompach. Vypadalo to, že slovenská vláda stále víc podléhá Hitlerovi a dává mu vše, co chce. Plakát velkými písmeny upozorňoval, že když rodina takové dítě má a neodevzdá je, budou všichni odvezeni do koncentračního tábora. Laleův starší bratr Max okamžitě řekl, že půjde, avšak Lale o tom nechtěl ani slyšet. Max měl ženu a dvě malé děti. Potřebovali ho doma.

Lale se přihlásil místnímu úřadu v Krompachách a nabídl se k transportu. Úředníci, s nimiž jednal, byli jeho kamarádi – chodili spolu do školy a jejich rodiny se znaly. Laleovi řekli, ať jede do Prahy, ohlásí se tam příslušným orgánům a počká na další instrukce.

•

Dobyččáky po dvou dnech znovu zastavily. Znovu byl slyšet velký ruch, tentokrát ale zvenku. Psi štěkali, ozývaly se hlasité povely v němčině, zámky byly odemčeny a dveře vagónů se s rachotem otevřely.

„Vezměte si věci a vystupte z vlaku!“ křičeli vojáci. „Rychle, rychle, dělejte! Zavazadla položte na zem!“ Lale stál u vzdálenější stěny vagónu a ke dveřím se dostal mezi posledními. Ještě se podíval na tělo muže zabitého ve rvačce. Na okamžik zavřel oči a pronesl nad zemřelým krátkou modlitbu. Pak vyskočil z vagónu, ale ten pach šel s ním – vsákl se do jeho šatů, do kůže, do každíčkého vlákna jeho bytosti. Dopadl na zem, kolena se mu podlomila, padl dopředu, rukama se opřel o šterk a na pár okamžiků zůstal klečet. Lapal po vzduchu. Byl vyčerpaný. Měl strašlivou žízeň. Pomalu vstal a rozhlédl se po stovkách zděšených

mužů, kteří se snažili pochopit, co se s nimi děje. Po těch, kteří se pohybovali příliš pomalu, chňapali psi. Mnozí zakopávali, svaly jejich nohou odmítaly po dlouhých dnech bez pohybu fungovat. Těm, kteří se nechtěli svých věcí vzdát nebo prostě jen nerozuměli rozkazům, všechno vzali. Kufry, svazky knih, chudícké majetky. Dva blesky na límcích německých vojáků Laleovi řekly, kdo se jich zmocnil. Byli to příslušníci SS. Za jiných okolností by Lale jejich propracované oděvy, krejčovskou práci a elegantní střih možná ocenil.

Postavil kufr na zem. *Jak poznám, který je můj?* Vzápětí si však s mrazením v zádech uvědomil, že kufr ani jeho obsah už nejspíš nikdy neuvidí. Položil si dlaň na srdce, na peníze uložené v náprsní kapse. Podíval se na oblohu, vdechoval svěží, chladný vzduch a říkal si, že je aspoň konečně venku.

Ozval se výstřel. Lale se lekl. Před ním stál důstojník SS a hlavní pistole mířil nahoru. „Jděte!“ Lale se ohlédl k prázdnému vlaku. Do vzduchu tam létaly šaty a rozevřené knihy. Přijelo několik nákladních aut a z nich vylezli malí kluci. Sbírali opuštěná zavazadla a házeli je na korby nákladáků. Lalea se zmocnila velká tíseň. *Odpusť, mámo, tvoje knížky už mají oni.*

Zástup se vlekl ke špinavě červeným cihlovým budovám s dělenými okny. U vchodu rostly stromy s větvemi plnými rašících pupenů. Když Lale procházel železnou bránou, podíval se nahoru, na německý nápis složený z kovových písmen.

ARBEIT MACHT FREI

Práce osvobozuje

Nevěděl, kde je ani jaká práce ho čeká, ale představa, že by ho mohla osvobodit, mu připadala jako hloupý vtíp.

Esesáci, pušky, psi, vzali mu věci – to si ještě nedávno neuměl ani představit.

„Kde jsme?“

Lale se otočil k Aronovi, který šel vedle něj.

„Nejspíš na konečné, řekl bych.“

Aron se zatvářil nešťastně.

„Hlavně dělej, co ti řeknou, a bude to dobré.“ Lale věděl, že jeho slova neznějí příliš přesvědčivě. Krátce se na Arona usmál a on úsměv opětoval. Lale si v duchu slíbil, že se své rady bude pevně držet. *Dělej, co ti řeknou, a bude to dobré.*

Za plotem nařídili mužům nastoupit do několika řad. Na začátku Laleovy řady seděl u stolku vězeň s potlučeným obličejem. Měl na sobě blůzu a kalhoty s šedo-modrými svislými pruhy a na hrudi zelený trojúhelník. Za ním stál esesák s připravenou puškou.

Přivalily se mraky. V dálce zaburácel hrom. Muži čekali.

Před skupinu přišel vyšší důstojník, doprovázený několika vojáky. Měl hranatou bradu, úzké rty a oči skryté pod hustým, černým obočím. Ve srovnání s tím, co měli na sobě jeho strážci, byla jeho uniforma velmi jednoduchá. Žádné stříbrné blesky. Podle jeho chování se však dalo snadno poznat, že právě on tu velí.

„Vítejte v Osvětimi.“

Slovům, která vyšla z téměř nehybných úst, nechtěl Lale uvěřit. Vytáhli ho z domova, vezli ho jako zvíře, stojí kolem něj po zuby ozbrojení esesáci, a on ho tu vítá. Vítá!

„Jsem velitel Rudolf Hoess. Tady v Osvětimi velím. Nad bránu, kterou jste právě prošli, stojí ‚Práce osvobozuje‘. To je vaše

první a jediné poučení. Poctivě pracovat. Dělejte, co se vám řekne, a budete svobodní. Kdo neposlechne, ten ponese následky. Tady budete zpracováni a pak vás odvedou do vašeho nového domova: Osvětim II – Březinka.“

Velitel pozoroval jejich tváře. Začal ještě něco říkat, přerušilo ho však mohutné zahřmění. Podíval se na oblohu, zamumlal pár slov, k zástupu mužů přezíravě mávl rukou a odkráčel. Představení skončilo. Jeho osobní strážci spěchali za ním. Nepovedené divadlo, přesto zastrašující.

Zpracování začalo. Lale se díval, jak první vězně postrkují ke stolkům. Byl příliš daleko, neslyšel tedy, co se tam říká, viděl pouze sedící muže v pyžamech, kteří nově přítomné muže postupně zapisují a každému podávají nějakou stvrzenku. Konečně se Lale dostal na řadu. Musel sdělit své jméno, adresu, povolání a jména rodičů. Unavený muž u stolku zaznamenával Laleovy odpovědi pečlivým, krouceným rukopisem a nakonec mu dal papírek s nějakým číslem. Laleovi se přitom ani jednou nepodíval do očí.

Lale pohlédl na číslo: 3 2 4 0 7.

Šoural se v proudu mužů k dalším stolkům, kde byla další skupina vězňů v pruhovaných šatech se zeleným trojúhelníkem a další esesáci. Hrozilo, že Lalea přemůže touha po vodě. Žízňivý a vyčerpaný Lale se lekl, když mu někdo vytrhl z ruky lísteček s číslem. Esesák sundal Laleovi sako, roztrhl mu rukáv košile a levé předloktí mu přitlačil na stůl. Lale nevěřicně zíral, jak mu jiný vězeň jehlou postupně vbodává do kůže číslo 32407. Dřevěná násada s jehlou se pohybovala rychle a bolelo to. Vězeň pak

vzal hadr namočený v zeleném inkoustu a hrubě jím přetřel Laleovy rány.

Tetování trvalo jenom pár vteřin, ale tím šokem jako by se Laleovi zastavil čas. Popadl se za paži a civěl na číslo. *Jak to může někdo někomu jinému udělat?* Uvažoval, jestli ho tato chvíle a to křivě napsané číslo nějak definují pro zbytek života, ať bude krátký, nebo dlouhý. 32407.

Z transu probral Lalea úder pažbou pušky. Sebral ze země sako a potácel se vpřed, k mužům, kteří stáli ve frontě před velkou cihlovou budovou s lavičkami u stěn. Připomnělo mu to tělocvičnu v jednom pražském gymnáziu, kde pět nocí přespával, než se vydal na cestu sem.

„Svléknout.“

„Rychle, rychle!“

Esesáci vykřikovali rozkazy, ale muži jim většinou nerozuměli. Těm, kteří stáli poblíž, Lale překládal, a oni to pak posílali dál.

„Šaty si nechte na lavičce. Zůstanou tady, než se osprchujete.“

Muži ze skupiny zouvali boty, svlékali kalhoty, košile a saka a špinavé oblečení pečlivě skládali na lavičky.

Lale se na vodu těšil, tušil však, že své šaty už nejspíš neuvidí, ani peníze, které v nich nechal.

Svlékl se a oblečení položil na lavičku, hrozilo však, že se ho zmocní vztek. Z kapsy kalhot vylovil krabičku zápalek, připomínku minulých radostí, a kradmo pohlédl na nejbližšího esesáka. Díval se jinam. Lale škrtl zápalkou. Bude to možná poslední čin, který vykoná z vlastní vůle. Hořící zápalku přidržel u podšívky šatů, zakryl ji nohavicemi kalhot a pak v řadě mužů

spěchal do sprch. Za chvíličku se za ním ozvalo volání: „Hoří!“ Lale se ohlédl a uviděl jednoho esesáka, který ranami odhání nahé muže a pokouší se uhasit plameny.

Ještě ani nedošel do sprch a už cítil, že se chvěje. *Co jsem to provedl?* Několik dnů všem kolem sebe říkal, aby nevystrkovali hlavy, aby dělali, co se jim řekne, aby si nikoho nezneprátelili, a najednou sám založí požár. Nepochyboval, co by se stalo, kdyby na něj někdo ukázal a řekl, že je žhář. *Blbec. Blbec.*

Ve sprchách se uklidnil, zhluboka dýchal. Stovky mužů stály pod proudem studené vody a chvěly se. Muži zakláněli hlavy a hltavě pili páchnoucí vodu. Lale spláchl z těla a vlasů pot, špinu a prach. Z trubek crčela voda a bušila do podlahy. Když přestala téct, znovu se otevřely dveře do převlékárny a všichni bez povelu šli k tomu, co teď na sobě budou nosit – staré uniformy a boty ruské armády.

„Než se obléknete, půjdete k holiči,“ řekl mužům s úšklebkem esesák. „Ven, rychle!“

Muži se znovu seřadili do zástupů. Postupovali k vězni, který třímal břitvu. Když k němu Lale došel, sedl si na židli, narovnal záda a co nejvíc vytáhl hlavu. Sledoval esesáky, kteří procházeli podél řady, tloukli nahé vězně pažbami pušek, uráželi je a krutě se jim vysmívali. Lale seděl rovně, držel hlavu nahoře a z jeho vlasů se stávalo strniště. Když ho břitva škrábla do kůže, ani se nehnul.

Jeden esesák ho štouchl do zad. Lale pochopil, že je hotov. V zástupu se vracel do sprch, kde se přidal k hledání šatů a dřeváků vhodné velikosti. Všechno bylo špinavé a flekaté, jemu se však podařilo najít boty, které mu přibližně byly, a doufal, že

ruská uniforma, kterou popadl, mu bude také. Oblékl se a podle příkazu vyšel z budovy.

Stmívalo se. S bezpočtem dalších šel v dešti a uvažoval, že už jdou nějak dlouho. V houstnoucím bahně bylo stále obtížnější zvedat nohy. Lale se však odhodlaně prodíral vpřed. Někdo se sotva vlekl nebo padl na ruce a kolena a Němci ho bili tak dlouho, až se zase zvedl. Kdo to nedokázal, toho zastřelili.

Lale se snažil odlepit těžkou, promočenou uniformu od kůže. Dřela ho a kousala a pach mokré vlny a špíny mu znovu připomněl dobytčák. Lale vzhlédl k obloze a snažil se nachytat co nejméně dešťové vody. Chutnala sladce, bylo to to nejlepší, co v posledních dlouhých dnech pozřel. Žízeň jen zhoršovala jeho slabost, rozmazávala mu zrak. Lale hltavě polykal. Nechal vodu napršet do dlaní a dychtivě ji hltal. V dálce viděl reflektory, byly všude okolo. Byl ve stavu podobném deliriu a světla mu připomínala majáky, mihotala se a tančila v dešti a ukazovala mu cestu domů. Volala: *Pojď za mnou. Já tě ochráním, zahřeju tě a nakrmím. Jen pojď.* Když však Lale prošel bránou, tou s tím nápisem, který nic nenabízel, nic za dřinu nesliboval, uvědomil si, že třpytící se fata morgana zmizela. Byl v jiné věznici.

Za dvorem, který se ztrácel ve tmě, byl další plot. A nahoře jej lemoval ostnatý drát. Na strážních věžích viděl Lale esesáky s puškami. Mířili na něj. Do plotu opodál uhodil blesk. *Je v nich elektrika.* Hrom však nebyl tak hlasitý, aby přehlušil zvuk výstřelu. Padl další muž.

„Přečkali jsme to.“

Lale se otočil a spatřil Arona, který se k němu prodíral. Promočený, špinavý. Ale živý.

„Jsme asi doma. Ty vypadáš.“

„Tak se na mě podívej a uvidíš se jako v zrcadle.“

„Nechci, děkuji.“

„Co bude teď?“ zeptal se Aron. Jako malé dítě.

•

Šli v nekonečném proudu mužů a esesákovi, který stál před budovou, každý ukázal tetování na předloktí. Němec zapsal číslo do papírů. Pak zase někdo Lalea a Arona postrčil a ocitli se v bloku číslo 7, ve velkém baráku s trojitými palandami podél jedné stěny. Vecpali tam desítky mužů. Všichni se drali a strkali a hledali nejlepší místa. Kdo měl štěstí nebo byl dostatečně agresivní, dělil se o lůžko jen s jedním nebo dvěma dalšími. Laleovi štěstí přálo. S Aronem si vylezli na horní palandu, kde už byli dva jiní vězni. Ti už několik dní nejedli, a proto ani moc neprotestovali. Lale se co nejpohodlněji stočil na pytlí nacpaném slámou, který sloužil jako matrace. Rukama si tiskl břicho, aby potlačil křeče, které ho popadly. Někteří muži volali na strážné: „Potřebujeme jíst.“

Dočkali se odpovědi: „Ráno něco dostanete.“

„Do rána ale všichni umřeme hladý,“ řekl někdo zezadu.

„A rádi,“ dodal dutý hlas.

„V těch matracích je seno,“ pronesl někdo jiný. „Co kdybychom ho jako dobytek snědli?“

Barákem se rozlehl tichý smích. Esesák se už neozval.

A pak se odkudsi ozvalo váhavé „Búúúúú...“

Smích. Tichý, ale upřímný. Esesák, který tu byl a nebyl, nezasáhl a muži nakonec s kručícími žaludky usnuli.

•

Když se Lale probudil, byla ještě tma. Potřeboval na záchod. Přelezl své spící spolence, seskočil na podlahu a poslepu se vydal ke konci baráku. Myslel, že si tam bude moci pohodlně ulevit. Najednou se ozvaly dva hlasy – slovenský a německý. Potěšilo ho, když zjistil, že je tam záchod, sice primitivní, ale použitelný. Za barákem se táhly dlouhé příkopy a nad nimi byla na kůlech přítlučená prkna. Nad příkopem seděli tři vězňové, kadili a tiše si povídali. Lale v pološeru spatřil dva blížící se esesáky s puškami ledabyly pověšenými na zádech. Kouřili, smáli se. V pohybujících se paprscích strážních světlometů vrhaly jejich postavy znepokojivé stíny a Lale nerozuměl, o čem mluví. Měchýř měl plný, pak ale zaváhal.

Všichni esesáci najednou cvrnkli cigarety do vzduchu, popadli pušky a začali střílet. Ti tři, kteří seděli na prknech, se svalili do jámy. V Laleovi se zastavil dech. Přitiskl se ke stěně baráku a esesáci ho minuli. Jednoho viděl docela dobře – byl to kluk, mizerný kluk.

Když zmizeli ve tmě, Lale si slíbil: *Přežiju. Vyjdu odsud jako svobodný člověk. A jestli je peklo, postarám se, aby v něm ti vrazi shořeli.* Vzpomněl si na rodinu v Krompachách a doufal, že když on je tady, zachrání je před podobným osudem.

Lale si ulevil a vrátil se na palandu.

„Střílelo se,“ řekl Aron. „Co to bylo?“

„Nic jsem neviděl.“

Aron přehodil nohu přes Lalea a lezl dolů.

„Kam jdeš?“

„Čurat.“

Lale natáhl ruku k boku postele a Arona chytil.

„Počkej.“

„Proč?“

„Slyšel jsi, že se střílelo. Vydrž to do rána.“

Aron nic neřekl, ale vrátil se nahoru a lehl si, s pěstmi vyděšeně i vzdorovitě sevřenými v klíně.

•

Laleův otec jel na nádraží vyzvednout zákazníka. Elegantní pan Scheinberg nastoupil do kočáru a otec položil jeho drahý kufr na protější sedadlo. Odkud přijel? Z Prahy? Z Bratislavy? Možná z Vídně. Měl na sobě drahý vlněný oblek, boty dokonale vyleštěné, usmíval se, a když nastupoval, s otcem prohodil pár slov. Otec pobídl koně. Tak jako většina pánů, které Laleův otec vozil se svou taxislužbou, i pan Scheinberg se vracel z důležité obchodní cesty. Lale si přál být spíš jako on než jako otec.

S panem Scheinbergem toho dne nepřišla jeho žena. Lale rád pozoroval paní Scheinbergovou i jiné ženy, které otec svým kočárem vozil. Na ručkách měly bělostné rukavice, elegantní perlové náušnice ladily s jejich náhrdelníky. Krásné ženy v pěkných šatech, ověšené šperky, které často doprovázely důležité muže, se mu moc líbily. Když kočár dorazil na místo, Lale dámám otevíral dveře, držel je za ruku, pomáhal jim vystoupit, vdechoval jejich vůni a přitom snil o životě, jaký vedly. Bylo to velmi příjemné.

KAPITOLA 2

„Ven! Všichni ven!“
Ozvaly se píšťalky a štěkot psů. Mezerami ve dveřích se do bloku č. 7 draly paprsky jasného ranního slunce. Muži se navzájem rozpletli, slezli z paland a vyšourali se ven. Postávali před barákem. Nikdo nečekal, že půjdou daleko. Čekali. A čekali. Ti, kteří pískali a vykřikovali rozkazy, se někam ztratili. Muži přešlapovali a šeptali si mezi sebou. Dívali se na okolní bloky a všude to vypadalo stejně. Co teď? Čekat.

Potom k bloku č. 7 přišel esesák s jedním vězněm a zavládlo ticho. Nikdo nic neřekl. Vězeň podle papíru vyvolával čísla. Esesák stál vedle něj, netrpělivě podupával a hůlkou si švihal po stěně. Chvilí trvalo, než si všichni uvědomili, že čísla, které vězeň vyvolával, jsou ta, která mají vytetovaná na levém předloktí. Když kontrola skončila, na dvě čísla nikdo neodpověděl.

„Vy...“ ukázal vyvolávač na muže na konci řady. „Jděte dovnitř a podívejte se, jestli tam někdo zůstal.“

Oslovený se na něj tázavě podíval. Nerozuměl mu ani slovo. Muž vedle něj mu něco zašeptal do ucha a vězeň vběhl do baráku. Za chvíli se vrátil, zvedl pravou ruku a ukázal palec a ukazuje. Dva mrtví.

Důstojník SS udělal krok vpřed. Mluvil německy. Vězňové už věděli, že mají mlčet a poslouchat. Někteří doufali, že jim někdo důstojníkovu slova přeloží. Lale mu rozuměl.

„Jídlo bude dvakrát denně. Jednou ráno a jednou večer. Jestli se večera dožijete.“ S krivým úsměvem se na chvíli odmlčel. „Po ranním jídle budete pracovat tak dlouho, dokud vám neřekneme, abyste přestali. Budete pokračovat ve stavbě tohoto tábora. Musíme sem transportovat mnoho lidí.“ Znovu se usmál, tentokrát hrdě. „Plňte příkazy svého kápa a těch, kteří řídí stavbu, a dočkáte se soumraku.“

Pak se ozvalo kovové rachocení. Vězňové se otočili a spatřili skupinu mužů, kteří nesli dva kotle a náruče plechových misek. Snídaně. Někteří vězňové opustili řadu a rozběhli se k přicházejícím, jako by jim chtěli pomoci.

„Kdo se pohne, bude zastřelen,“ vyštěkl esesák a zvedl pušku. „Druhou šanci nikdo nedostane.“

Esesák odešel a promluvil vězeň, který vyvolával čísla. „Slyšeli jste,“ řekl německy s polským přízvukem. „Jsem váš kápo, váš šéf. Jídlo budete odebírat ve dvojstupu. Kdo si bude stěžovat, ponese následky.“

Muži se seřadili a někteří začali šeptat; ptali se, jestli někdo rozuměl, co „ten Němec“ říkal. Lale to řekl těm kolem sebe a požádal je, aby to poslali dál. Snažil se přeložit, co nejvíc se dalo.

Když Lale došel do čela fronty, vděčně přijal plechový hrnek. Jeho obsah vycákl na ruku, která mu hrnek neomaleně podala. Lale odstoupil a prozkoumal, co dostal. Bylo to hnědé, neobsahovalo to nic tuhého a vůni nedokázal identifikovat. Nebyl to čaj, nebyla to káva ani polévka. Měl strach, že pokud to bude pít

pomalou, všechno vyzvrací. A tak zavřel oči, ucpal si prsty nos a polkl. Někteří tak úspěšní nebyli.

Aron, který stál opodál, zvedl hrníček, jako kdyby chtěl Laleovi připít. „Mám v tom kousek brambory. Co ty?“

„Nic lepšího jsem dlouho nejedl.“

„Vždycky jsi takový optimista?“

„Večer se mě zeptej znovu,“ odpověděl Lale s úšklebkem. Prázdný hrnek vrátil vězňovi, od kterého jej dostal, a poděkoval mu krátkým přikývnutím a úsměvem.

Pak se ozval kápo. „Až vy, bando líná, dosnídáte, nastupte do řady! Máte práci!“

Lale poslal rozkaz dál.

„Půjdete se mnou,“ zakřičel kápo, „a budete dělat, co vám řekne mistr. Jestli se bude někdo flákat, dozvím se o tom!“

•

Lale spolu s ostatními došel k rozestavěné budově, která vypadala jako jejich blok. Ostatní vězňové už tam byli. Tesaři a zedníci tiše pracovali v zaběhnutém rytmu lidí zvyklých dělat společně.

„Ty. Ano, ty. Vylez na střechu. Budeš dělat tam.“

Rozkaz byl určen Laleovi. Lale se rozhlédl a spatřil žebřík opřený o zeď. Dva vězňové na střeše čekali, až jim zdola začnou podávat tašky. Když Lale lezl nahoru, vězňové mu uhnuli. Střecha, to byly zatím jenom trámy a latě.

„Opatrně,“ upozornil ho jeden z pokrývačů. „Vylez výš ke hřebeni a dívej se, co děláme. Není to těžké, brzy si na to zvykneš.“ Ten vězeň byl Rus.

„Jmenuji se Lale.“

„Představíme se až potom, ano?“ Oba věžňové se na sebe podívali. „Rozumíš mi?“

„Ano,“ odpověděl Lale rusky. Muži se usmáli.

Lale sledoval, jak z rukou, vystrčených přes okraj střechy, berou těžké tašky, lezou s nimi na místo, kde končila řada už položených tašek, a pečlivě je kladou na správné místo. Pak se vraceli k žebříku pro další. Rusové měli pravdu, práce nebyla složitá a Lale se k nim při odebírání a pokládání tašek brzy přidal. Byl teplý jarní den a Lale mnohem zkušenějším dělníkům skoro stačil, zpomalovaly ho jen bolesti a křeče z hladu.

Po několika hodinách jim dovolili si odpočinout. Lale zamířil k žebříku, ale Rusové ho zastavili.

„Raději zůstaň tady. Jsme vysoko, je na nás hůř vidět.“

Lale následoval oba muže, kteří už věděli, kde se mohou nejlépe posadit a protáhnout se – v rohu, kde střechu zpevňovaly silnější trámy.

„Jak jste tu dlouho?“ zeptal se Lale, když se usadili.

„Asi tak dva měsíce. Za chvíli už se to těžko odhaduje.“

„A odkud jste? Kde jste se tu vůbec vzali? Vy jste židi?“

„Jedno po druhém,“ uchechtl se Rus a ten mladší, mohutnější dělník jen zvedl oči nad hloupostí nováčka, který se ještě v táboře nevyzná.

„My nejsme židi, jsme ruští vojáci. Oddělili jsme se od jednotky a ti zasraní Němci nás chytili a poslali na práci. A co ty? Žid?“

„Ano. Přivezli nás včera, ze Slovenska, všichni jsme židi.“

Rusové se na sebe podívali. Ten starší se odvrátil, zavřel oči a vystavil tvář slunci. Konverzaci přenechal mladšímu společníkovi.

„Rozhlídni se kolem. Odsud vidíš, kolik bloků se staví, kolik místa na stavbu ještě musejí připravit.“

Lale se zvedl na lokty a prohlížel si rozlehlou plochu obehnanou elektrickým plotem. Bloky, stejný jako ten, který pomáhal stavět, se táhly do daleka. Zamrazilo ho z představy, jak by to mohlo vypadat. Přemýšlel, co má říct, nechtěl dát najevo své obavy. Převalil se zpět, hlavu otočil od svých společníků a usilovně se snažil ovládnout své emoce. Nikomu nevěř, říkej o sobě co nejmní, buď obezřetný...

Rus ho bedlivě pozoroval. Řekl: „Esesáci se prý chlubí, že tohle bude největší koncentrák ze všech.“

„Opravdu?“ řekl Lale a snažil se přitom, aby mu z hrdla nevyšel jen šepot.

„Podívej, jestli máme dělat spolu, možná bys mi měl říct, jak se jmenuješ.“

„Andor. A tenhle hromotluk je Boris. Moc toho nenamluví.“

„Zbytečné řeči tě tu můžou stát život,“ zavrčel Boris a podal Laleovi ruku.

„Co mi ještě o těch lidech tady můžete říct?“ zeptal se Lale. „A kdo to ksakru je, ti kápové?“

„Řekni mu to,“ zavrčel Boris a zívá.

„Jsou tu ruští vojáci jako my, ale těch moc není, a pak jsou tady ti, co mají ty různé trojúhelníky.“

„Třeba zelený, jako má náš kápo?“ řekl Lale.

Andor se zasmál. „Jo, ti se zeleným jsou nejhorší. Jsou to zločinci, vrazi, násilníci a podobná verbež. Jsou to dobří dozorcí, protože jsou to špatní lidé. Jiní jsou tady proto, že mají protiněmecké politické názory. Ti mají červený trojúhelník. Pak jsou ještě černé trojúhelníky, těch ale moc neuvidíš, jsou líní a dlouho nevydrží. A pak jsou tady takoví jako ty.“

„My máme žlutou hvězdu.“

„Ano, vy máte hvězdu. Vy jste se provinili tím, že jste židi.“

„A proč vy nejste označení?“ zeptal se Lale.

Andor pokrčil rameny. „Asi proto, že jsme jenom nepřátelé.“

Boris zabručel. „Urážejí nás tím, že jsme vám museli přenechat naše uniformy. Nic horšího nám udělat nemůžou.“

Ozvala se píšťalka a trojice mužů se znovu dala do práce.

•

Večer se muži v bloku č. 7 rozdělili do menších skupinek. Hovořili, sdělovali si, co se dozvěděli, a také se ptali. Někteří odešli k zadnímu konci baráku, kde se modlili k Bohu. Mumlali přitom něco nesrozumitelného. *Modlí se za radu, pomstu, smíření?* Lale si říkal, že když nemají rabína, který by jim poradil, každý se modlí za to, co je pro něj nejdůležitější. A usoudil, že tak je to asi správné. Přecházel mezi jednotlivými skupinkami, naslouchal, ale hovorů se neúčastnil.

•

Prvního večera se Lale držel toho, co mu poradili jeho ruští spolupracovníci. Do konce týdne se pak řídil pravidly, která si vytvořil sám: nevystřikovat hlavu, dělat, co se mu řekne, neprotestovat. Přitom pozoroval všechny a všechno kolem sebe. Když viděl, jak vypadají nové baráky, pochopil, že Němcům absolutně

chybí architektonický vkus. A kdykoli to bylo možné, poslouchal, co si povídají esesáci, kteří nevěděli, že jim rozumí. Dodávali mu tím jedinou dostupnou municí – informace. A Lale si je pečlivě ukládal. Esesáci kolem věžňů postávali skoro celý den, opření o stěnu kouřili a hlídali jen jedním okem. Z toho, co zaslechl, se Lale dozvěděl, že velitel tábora Hoess je líný parchant, který se skoro neukáže, a že ubytování pro SS je v Osvětimi mnohem lepší než v Březince, protože tam se nedostanou k cigaretám ani k pivu.

Lale si všiml jedné zvláštní skupiny věžňů. Drželi se stranou ostatních, měli civilní šaty a s esesáky mluvili uvolněně a bez obav. Lale chtěl zjistit, co jsou zač. Tihle vězni nikdy nevzali do ruky trám nebo tašku, jenom ležérně chodili po dvoře a dělali bůhvíco. Patřil k nim i jejich kápo. *Jak se k takové práci dostali?* Takové místo nabízelo ideální možnost dozvídat se, co se v táboře děje, jaké mají Němci plány s Březinkou a – to především – s ním.

•

Svítilo slunce. Lale na střeše kladl tašky, když si všiml, že se k nim blíží kápo. „Dělejte, vy lenoši, rychleji!“ zakřičel Lale. „Ten blok musíme dodělat!“

Rozkazy vykřikoval, ještě když kápo došel k baráku. Lale si zvykl zdravit ho uctivým pokývnutím hlavou. Jednou mu kápo dokonce odpověděl stejně. Mluvil na něj polsky. Kápo snad konečně uznal, že tento vězeň nebude dělat žádné potíže.

Kápo se mírně usmál, podíval se na Lalea a naznačil mu, aby slezl ze střechy. Lale k němu se skloněnou hlavou přistoupil.

„Baví tě to, co děláš? Na střeše?“ zeptal se.

„Dělám, co se mi řekne,“ odpověděl Lale.

„Ale každý si snad chce polepšit, ne?“

Lale nic neříkal.

„Potřebuju sluhu,“ řekl kápo a žmoulal roztřepený lem své ruské vojenské košile. Byla mu velká, ale nejspíš si ji vybral schválně, aby vypadal větší a mocnější než ti, které hlídal. Z jeho úst s prázdnými mezerami mezi zuby cítil Lale ostrý pach nestráveného masa.

„Budeš dělat, co ti nařídím. Nosit mi jídlo, čistit boty, a když řeknu, budeš vedle mě. Snaž se a zařídím ti příjemnější život. Jestli mě zklameš, poneseš následky.“

Lale přijal nabídku tím, že se postavil vedle svého kápa. Přitom uvažoval, jestli přechodem od pokrývače k poskokovi neuzavřel smlouvu s ďáblem.

•

Byl krásný jarní den, ne moc horký, a Lale sledoval velký skříňový nákladák. Minul místo, kde se obvykle vykládal stavební materiál, a pokračoval. Zajel za administrativní budovu. Lale věděl, že nedaleko odtamtud je plot, nikdy si netroufl se tam podívat, teď ho však přemohla zvědavost. Vydal se tam a tvářil se přitom, jako by chtěl říct: „Patřím sem, tak snad můžu jít, kam chci.“

Nahlédl za roh budovy. Nákladák zastavil vedle podivného autobusu. Byl předělaný na jakýsi pojízdný bunkr. Okna měl zakrytá tlustým plechem. Lale sledoval, jak z nákladáku vyhánějí desítky nahých mužů a ženou je k autobusu. Někteří poslušně nastoupili, ale ty, kteří se zdráhali, bili pažbami pušek. Spoluvězni je pak napůl v bezvědomí vtáhli dovnitř, k jejich osudu.

Autobus byl tak plný, že se poslední vězňové drželi na schodech jen špičkami nohou a ze dveří čouhaly jejich nahé zadnice. Esesáci je natlačili dovnitř a pak zabouchli dveře. Jeden z nich autobus obešel, ťukal na plech a kontroloval, jestli je vše v pořádku. Další čiperně vylezl na střechu autobusu s jakousi plechovkou v ruce. Lale se nedokázal ani pohnout, jen se díval, jak esesák otevřel na střeše autobusu malý poklop a vysypal do něj obsah plechovky. Poklop pak zase zavřel a zajistil. Když strážný lezl dolů, autobus se začal divoce zmítat a zevnitř byly slyšet dušené výkřiky.

Lale padl na kolena a zvedl se mu žaludek. Křik utichl, Lale však stále ležel na zemi a zvracel.

Když nastalo úplné ticho, esesáci otevřeli dveře autobusu a z nich se jako balvany vyvalila mrtvá těla.

Zpoza druhého rohu budovy vypochoďovala skupina vězňů. K autobusu zacouval nákladák a vězňové začali na korbu nosit mrtvolu. Někteří pod jejich tíhou klesali, ale usilovně se snažili to utajit. Lale právě viděl něco nepředstavitelného. Ztěžka se vyhrabal na nohy a uvědomil si, že stojí na prahu pekla. V jeho nitru přítom zuřilo úplné inferno pocitů.

Druhý den ráno nemohl vstát. Spalovala ho horečka.

•

Vědomí se Laleovi vrátilo až za týden. Někdo mu pomalu lil do úst vodu. Uvědomil si, že má na čele mokry obklad.

„Dobrý,“ uslyšel něčí hlas. „Jenom klid.“

Lale otevřel oči a spatřil neznámého postaršího muže, který na něj vlídně hleděl. Lale se vzepřel na loktech a neznámý

mu pomohl se posadit. Lale se zmateně rozhlédl. Co je za den?
A kde jsem?

„Čerstvý vzduch ti pomůže,“ řekl muž a uchopil Lalea za paži.

Vyvedl ho ven, do bezmračného dne, který jako by byl stvořený jen pro potěšení. Lale si však vzpomněl na poslední takový den a zachvěl se. Svět se s ním zatočil a zavravoral. Neznámý ho podepřel a odvedl ho k nedaleké hromadě klád.

Vyhrnul Laleovi rukáv a ukázal na vytetované číslo.

„Já jsem Pepan. Tetovierer. Jak se ti moje dílo líbí?“

„Tatér? Tos mi udělal ty?“

Pepan pokrčil rameny a podíval se Laleovi přímo do očí.
„Neměl jsem na vybranou.“

Lale zakroutil hlavou. „Kdybych si nechal dělat tetování, číslo bych si určitě nevybral.“

„A co bys raději?“ zeptal se Pepan.

Lale se plaše usmál.

„Jak se jmenuje?“

„Moje holka? Já nevím. Ještě se neznáme.“

Pepan se uchechtl. Seděli tam spolu v kamarádkém mlčení.
Lale přešel prstem po svém čísle.

„Jaký to máš přízvuk?“

„Jsem Francouz.“

„A co se mnou bylo?“ zeptal se Lale po chvíli.

„Tyfus. Měl jsi jít do hrobu, hodně brzy.“

Lale se rozechvěl. „A jak je možné, že tu teď s tebou sedím?“

„Šel jsem kolem vašeho bloku, zrovna když tě táhli na káru, kam házejí mrtvé a umírající. Nějaký mladík tam prosil esesáka,

aby tě nechali, že se o tebe postará. A když došli k dalšímu bloku, shodil tě z káry a táhl tě do baráku. Tak jsem mu pomohl.“

„A kdy to bylo?“

„Asi před sedmi, osmi dny. V noci se o tebe starali chlapi z tvého bloku. A přes den jsem službu převzal já. Jak ti je?“

„Asi dobře. Nevím, co říct, jak ti poděkovat.“

„Poděkuj tomu, co tě shodil z káry. To on měl odvahu vytáhnout tě ze chřtánu smrti.“

„Poděkuju, ale musím vědět, kdo to byl. Znáš ho?“

„Bohužel ne. Nepředstavili jsme se.“

Lale na chvíli zavřel oči a nechal slunce, aby ho hřálo, dodávalo mu energii a vůli pokračovat. Zvedl svěšená ramena a pomalu se mu začalo vracet odhodlání. Byl naživu. Postavil se na roztřesené nohy, protáhl se a pokoušel se do zesláblého těla, které potřebovalo odpočinek, jídlo a vodu, vdechnout nový život.

„Seď, jsi ještě slabý.“

Lale uznal, že je to pravda, a poslechl. Ale záda už narovnal a hlas mu zpevněl. Usmál se na Pepana. Starý Lale se vrátil a skoro stejně jako po jídle toužil po informacích. „Koukám, že máš červenou hvězdu,“ řekl.

„Ano. V Paříži jsem přednášel na univerzitě a byl jsem příliš upřímný, což mi nepomohlo.“

„A co jsi učil?“

„Ekonomii.“

„A jsi tady proto, že jsi učil ekonomii? Jak to?“

„Podívej se, Lale, ten, kdo vyučuje daně a úroky, se nemůže vyhnout politice své země. Politika ti pomůže vyznat se ve světě

tak dlouho, až se v něm nevyznáš, a pak tě vezmou a strčí do vězeňského tábora. Politika nebo náboženství, to je to samé.“

„A až se odsud dostaneš, vrátíš se ke své práci?“

„Ty optimisto! Víím já, co mě čeká? Nebo tebe?“

„Takže křišťálovou kouli nemáš.“

„To opravdu ne.“

Pepan se ve stavebním ruchu, štěkotu psů a řevu strážných naklonil dopředu a zeptal se: „Máš tak silný charakter jako tělo?“

Lale se zahleděl na Pepana: „Jsem bojovník a žiju.“

„Tvá síla může být tvou slabinou, vzhledem k okolnostem, v jakých se nacházíme. Šarm a úsměvy ti můžou způsobit problémy.“

„Jsem bojovník a žiju.“

„Možná bych ti mohl pomoci, abys přežil i tady.“

„Máš přátele na vysokých místech?“

Pepan se zasmál a plácl Lalea po zádech: „Ne. Přátele na vysokých místech nemám. Ale jak jsem ti řekl, jsem tatér. A řekli mi, že sem brzy začne přicházet mnohem víc lidí.“

Chvilí seděli a mlčky o tom uvažovali. Lale si říkal, že někdo někde rozhoduje, kolik sem pošle... Ale kdo? A kde? *Jak se dá určit, kdo sem půjde? Podle čeho se to určuje? Podle rasy? Vyznáení? Politiky?*

„Zajímáš mě, Lale. Něco mě k tobě táhne. Máš v sobě sílu a ani nemocné tělo to nedokázalo zakrýt. A ta síla ti pomohla dostat se až sem, když tu sedíš se mnou.“

Lale jeho slova vnímal, zároveň však uvažoval, co tím chce Pepan říct. Seděli přece tam, kde každý den, každou hodinu, každou minutu umírali lidé.

„Chceš pracovat se mnou?“ Pepanova slova vytrhla Lalea ze chmur. „Anebo je ti jedno, co děláš?“

„Budu dělat to, co mi pomůže přežít.“

„Tak přijmi mou nabídku.“

„Chceš, abych s tebou tetoval lidi?“

„Někdo to dělat musí.“

„To bych asi nedokázal. Někoho natrvalo poznamenat, způsobit mu bolest. Vždyť to bolí, to snad víc.“

Pepan si vyhrnul rukáv a ukázal své číslo. „Bolí to příšerně. Ale když to nevezmeš ty, vezme to někdo méně citlivý a ty lidi to bude bolet víc.“

„Sloužit kápovi není totéž jako zohavit stovky nevinných lidí.“

Následovalo dlouhé ticho. Lale se znovu ponořil do temných myšlenek. *Mají ti, kteří o tom rozhodují, rodinu? Manželku, děti, rodiče? Nejspíš ne.*

„Klidně si namlouvej, co chceš, ale pořád jsi loutka nacistů. Ať budeš se mnou, nebo s kápem, když budeš stavět bloky, pořád za ně budeš dělat špinavou práci.“

„Ty to tedy umíš vysvětlit.“

„Tak co?“

„Dobrá tedy. Jestli to umíš zařídit, budu pracovat pro tebe.“

„Pro mě ne. Se mnou. Ale musíš pracovat rychle a efektivně a nesmíš zlobit esesáky.“

„Dobře.“

Pepan vstal a chtěl odejít. Lale ho popadl za rukáv.

„Pepane, proč sis vybral zrovna mě?“

„Viděl jsem, že nějaký vyhladovělý mladík kvůli tobě riskoval život. A došlo mi, že asi má cenu tě zachránit. Zítra ráno pro tebe přijdu. Zatím si odpočiň.“

•

Když se večer muži vrátili do bloku, Lale zjistil, že Aron mezi nimi není. Zeptal se těch dvou, kteří s ním sdíleli palandu, co se s Aronem stalo, jak dlouho je pryč.

„Asi týden,“ dozvěděl se.

Lale se zděsil.

„Kápo tě nemohl najít. Aron mu mohl říct, že jsi nemocný, ale bál se, že kdyby to kápo věděl, nechal by tě zase naložit na káru, tak mu řekl, že jsi umřel.“

„A kápo zjistil, že to není pravda.“

„Ne,“ zívá muž unavený prací. „Ale kápa to tak naštvalo, že Arona stejně poslal pryč.“

Lale měl co dělat, aby se nerozplakal.

Druhý spolunocležník se nadzvedl na lokti: „Vtloukl jsi mu do hlavy velké myšlenky. Asi chtěl ,zachránit jednoho.“

„Kdo zachrání jednoho, zachrání celý svět,“ dopověděl Lale.

Muži na chvíli umlkli. Lale se přes slzy díval na strop. Aron nebyl první, kdo tu zemřel, a nebude ani poslední.

„Děkuji,“ řekl Lale.

„A my jsme pak chtěli pokračovat v tom, co Aron začal. Zachránit toho jednoho.“

„Střídali jsme se,“ řekl chlapec pod nimi. „Pašovali jsme vodu a dělili se s tebou o chleba, cpali jsme ti ho do krku.“

Pak se přidal další. Vstal ze spodní palandy, strhaný, s jasně modrýma očima, ale přesto plný touhy také k tomu slabým